

Innehåll

7	Beckomberga sjukhus 1947
11	Vetenskapsakademien 2009
15	S:t Görans sjukhus 1952
21	Arbetsrummet 2014
27	Kungsklippan 1956
31	Långbro sjukhus 1960
37	Vetenskapsakademien 2011
43	Reimersholme 2012
55	S:t Görans sjukhus 1961
69	Karin Mangs mottagning 1976
73	Psykiatrins femtioåriga krig 2014
83	Arbetsrummet 2013
89	Karolinska sjukhuset 1963
95	Beckomberga sjukhus 1963
103	Huddinge sjukhus 1977
109	Riddargatan 1 2014
121	Socialmedicinska institutionen 1963
127	Runt om i Sverige 1964
131	Statens personalvårdsnämnd 1966
135	Mentalhälsokampanjen 1969
139	Danderyds sjukhus 2012
151	Acceptansparadoxen 2014
155	Sveavägen 2012
167	Ture Arvidssons mottagning 1988
173	Arbetsrummet 2011

179	Aspudden 2012
191	Arbetsrummet 2014
197	Riksstämman 2008
203	Karolinska sjukhuset 2012
215	Inne i huvudet 2014
217	Arbetsrummet 2013
221	Observatoriet 2013
233	Gillbergcentrum 2013
245	Forskarskolan 2014
249	Krusenbergs kursgård 2005
253	Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska avdelning 2014
265	Arbetsrummet 2014
269	Folkets hus 2014
275	Institutionen för neurobiologi 2014
289	Münchenbryggeriet 1991
293	Vetenskapsakademien 2014
299	Sammanfattning 2015
313	TACK
315	KÄLLOR I URVAL

Beckomberga sjukhus 1947

IMITTEN PÅ FÖRRA seklet fanns två stora arbetsgivare i förorten Bromma väster om Stockholm: Bromma flygfält och Beckomberga sinnessjukhus. Vi pojkar hängde gärna på staketet till flygfältet för att se planen starta och landa, medan stängslen runt Beckomberga ingav undran och skräck. Tvingades man cykla förbi sjukhuset på gränsen mellan Ängby och Spånga tittade man helst åt ett annat håll. Vi höll oss också undan de så kallade frigångarna som i sina randiga, fånglika kläder och vegamössor lufsade runt i Ängbys parker och småstugeområden.

År 1947 hade jag mitt första feriejobb som springpojke i Ängby blomsterhandel. Jag cyklade runt och delade ut blomsterkvastar främst i det välbärgade Södra Ängby med dess vita numera kulturskyddade funkisvillor. Förutom bud per cykel förekom också lite längre turer som att åka spårvagn in till Kungsgatan och hämta målade sidenband till begravningskransar, eller – ve och fasa – skickas bort till Beckomberga.

Beckomberga var Sveriges största mentalsjukhus, eller sinnessjukhus som det hette på fyrtioalet, med som mest 2 000 intagna. Sjukhuskomplexet, uppfört åren 1932–34, bestod av en rad längor och paviljonger rappade i blekrött. Anläggningens centrum var ett kringbyggt, rektangulärt torg med en mindre grön byggnad i mitten som inrymde biografen. Hela sjukhusområdet var instängslat. Ytterligare murar och nätstängsel fanns i anslutning till de heloroliga avdelningarnas rastgårdar.

Mellan byggnaderna och det yttre stängslet låg en rad grönsaksodlingar, där några av de utegående patienterna hackade och grävde. Utanför stängslet låg också en rad trädgårdstäpor, en ännu inte avvecklad kvarleva från kriget, då man odlade grönsaker och till och med höll grisar för sjukhusets egen försörjning.

För att få tillträde till sjukhuset måste man först passera grindstugan och de svarta grindarna. Utanför grindarna fanns ett cykelställ och där parkerade jag min cykel som jag nogalåste innan jag gick fram till grindstugan. Sedan jag ringt på klockan, ställde jag mig på tå framför luckan beredd att visa upp de inslagna blommorna med påhäftad adresslapp. En tant stack ut huvudet genom luckan, lusläste adressen och gav mig instruktioner hur jag skulle ta mig till avdelningen. Sedan sprang jag – för att inte glömma vägbeskrivningen och kanske för gott bli kvar i Beckombergas labyrint – bort till »Stora mans«. Jag pressade upp den tunga porten med baken och knatade uppför stentrapporna till den så kallade Stormen.

Avdelningarna där var försedda med plåtdörrar och man fick ringa på ännu en klocka och vänta tills man hörde nyckelknippan skramla på andra sidan dörren. En bastant farbror i kort vit jacka låste upp de dubbla låsen. Hade man tur fick man till sin lättnad lämna blomman i dörren för att sedan skynda tillbaka ner igen. Men det hände att man släpptes in i den sluss som låg mellan två låsta dörrar och fick följa vårdaren genom nästa dörr in på själva »Stormen«. Det första som slog emot en var lukten. Den är svår att beskriva. Det luktade inte så mycket kiss som en obestämd blandning av ovädrade sängkläder, såpa, fuktigt linoleumgolv och gammalt matos; det luktade fattigdom helt enkelt.

För att nå sköterskeexpeditionen måste man passera dag-

rummet och matrummet, som var en avbalkning av dagrummet. I dagrummet fanns nästan inga möbler eller andra lösa föremål som gardiner eller tavlor. I det kala utrymmet satt eller stod »dårarna« i sina smalrandiga, pyamaslika kostymer, flera rakade på huvudet som koncentrationslägerfångar. De flesta mulet slutna, andra mumlande besvärjelser och skavande nacken mot en dörrpost. I ett hörn satt en patient på en pall och stirrade ner i en halvflätad korg. En lång man iförd badrock och med huvudet inlindat i en mössa av gasbindor rörde sig ryckigt över golvet. Någon »storm« rådde inte; tvärtom en sorts bävande tystnad. Alla rörelser gav ett mekaniskt intryck, som om människorna där varit dockor styrda med kuggjul och stänger i ett medeltida stjärnur.

Ett par vårdare-väktare stod och gäspande med armarna i kors och med stjärten halvvägs uppe i stenkarmen under ett av de gallerförsedda fönstren. Många år senare, då jag vikarierade som underläkare på Beckomberga, skulle jag få förklaringen till deras gäspande och deras imponerande kroppsbyggnad. Flera av dem var brandmän som upprätthöll två heltidstjänster, en på brandstationen och en som mentalskötare.

Den första vårdaren överlämnade mig till nästa som följde mig genom matrummet. Vid ett långbord utan duk satt tre patienter och åt övervakade av en man som läste tidningen. Han bar en grå rock, en sådan som slöjdlärare brukade ha på den tiden. Vid bortre bordsänden satt en patient med händerna inslagna i stora lädervantar utan tumme och matades av en vårdare. Jag försökte se vad de åt; det såg ut som stuvade makaroner med falukorv. De drack inte sin mjölk ur glas utan ur rostfria muggar och åt från tallrikar av plåt. Alla åt med sked; det fanns inte skymten av kniv eller gaffel.

Vi nådde expeditionens glaskur och jag kunde lämna mina

blommar till en äldre sjuksköterska i dåtidens uniform med förkläde och liten hätta fäst med hårnålar. Hon verkade först irriterad över att bli avbruten, men log så, föste glasögonen upp i pannan och sade något om att det inte precis var varje dag en patient fick blommor på sin bemärkelsedag.

Det skulle dröja tills jag kom upp i gymnasiet innan jag började fundera över dessa minnesglimtar från Beckomberga: Varför finns det människor så våldsamma att de måste spärras in som livstidfångar, varför är inte alla »normala« och vad menades i så fall med att vara normal? Var jag normal – eller trodde jag bara det?

Kanske är det så att man ältar det liv som aldrig blev av mer efterhängset än det liv man faktiskt levte. Läkare blev jag – men aldrig specialist i psykiatri.